

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466
alehzayis.com | fax: 732.865.7002

עלה קרפף מהלכות קרפף

פסקי דינים מהגאון רבי שמואל קמנצקי שליט"א
מתוך יוסיף חן על עירובין מהרה"ג ר' יוסף חנני' יאקאבאוויטש

(א) במה שכתב הרמ"א (סימן שנח סעיף א) להקל דכל קרפף סמוך לביתו מיקרי מוקף לדירה כי דעתיה עילויה, ובמשנ"ב (ס"ק טז) כתב להקל כל סמוך לעיר, בסמוך לביתו סומכין להקל, ודלא כהיש חולקין המובא שם ברמ"א, אבל בסמוך לעיר אין להקל.

(ב) פארקים נחשבים כאילנות שאינן מבטלין דירה. גנות משחקים שיש בהם ציוד קבוע לילדים כנדנדה הוויין דירה ממש וכשיש baseball diamond צ"ע לדינא.

(ג) יערות של אילנות בדרך כלל אינן מבטלין דירה, אך כשיש קוצים וא"א לילך ביניהם יתכן דמבטלין, ויש לעשות שביל ביניהם כדי שלא יהי' בית סאתים במקו"א.

(ד) מה שמקיל בשו"ת דבר שמואל בקרפף תוך עיר גדולה אין לסמוך על זה אלא בשעת הדחק, ואין נפ"מ בזה אם יש לעיר חומה אם לא.

(ה) יש לנהוג כמסקנת הביאור הלכה (שם סעיף יא) דמים עכורים מבטלין דירה בג"ט, אך כמדומה שמי נהרות שלנו לעולם ראויים לשתיה, ולכן אינן מבטלין דירה. וכן אם ראויים לשתיה או לשייט הוי כראויים לשתיה.

(ו) יתכן שמקום pool area נחשב כקרפף, ולכן ההולך לטבול שם בשבת קודש בבוקר יש לו ללבוש המגבת towel על כתפיו דרך עטיפה, ולגבי המפתח, אם המקום הוא יתר מבית סאתים יש להחמיר בזה, ואפילו בפחות מבית סאתים צ"ע אם יש לסמוך להקל.

ה"ר שמואל קמנצקי שליט"א עם רבו הגר"א קוטלר זצ"ל

עלה משכן תשובות ממרן הגר"ח קניבסקי

על עניני המשכן וכליו
(מרן ציווה לכתוב שהשיב בלי עיון)
מתוך ספר מלאכת המשכן וכליו
מהרה"ג ר' אשר דוד מייזרס, זויקליף, אה"י

(א) רש"י בפרשת תרומה (שמות כ"ה ג' ד"ה זהב וכסף ונחשת) כתב: כלם באו בנדבה איש איש מה שנדבו לבו חוץ מן הכסף שבא בשוה מחצית השקל לכל אחד, ולא מצינו בכל מלאכת המשכן שהוצרך שם כסף יותר וכו' ושאר הכסף הבא שם בנדבה עשאוה לכלי שרת, ע"כ. המהרי"ק ובביאורים של מהר"ן פירשו שלדעת רש"י הכסף הנזכר בריש פרשת תרומה הוא כסף נדבה. ונראה להביא ראיה לדבריהם ממש"כ רש"י בפרשת כי תשא (שמות ל"ט ט"ו) שהיו שלש תרומות, אחת תרומת אדנים, שנית לקנות מהן קרבנות ציבור, ושלישית תרומת המשכן כמו שנאמר כל מרים תרומת כסף ונחשת (שמות ל"ה כ"ד), ולא היתה יד כלם שוה בה אלא איש איש מה שנדבו לבו, עכ"ל. שמדבריו משמע שתרומת הכסף שהיתה בתרומת המשכן היתה מה שנדבו לבו.

תשובה: נכון.

(ב) במהרי"ק ועמר נקא ביארו שרש"י מנה י"ג דברים שנתנדבו ולא ט"ו משום דשמן למאור ובשמים לשמן המשחה אינם במנין כי לא היו באים בנדבה רק היו נקחים מתרומת הלשכה, כדרך שאר קרבנות ציבור. דבריהם צ"ע ממה דאיתא בריש ברייתא דמלאכת המשכן (קודם פרק א): תרומת המשכן שממנה היו עושים גופו של משכן ושמן המאור וקטרת הסמים ובגדי כהנים ובגדי כהן גדול, ע"כ, שמשמע ששמן למאור בא מנדבת המשכן.

תשובה: יתכן שמדרשים חלוקים.

(ג) ז"ל ביאורי מהר"א עה"ת לבעל תרומת הדשן לענין מדוע מנה רש"י י"ג דברים שהוצרכו בעד המשכן ולא ט"ו: וי"ל דלא התנדבו לצורך שעה רק י"ג דברים, אבל בכסף שהיה בא לצורך עשיית המשכן וכליו הנזכרים בפרשה לא התנדבו אותו.

אלא כחובה אתיא, והשמן למאור שמונה הכתוב כאן זקוקה היתה לדורות ולא לפי שעה נתנדבו כאינן, ולכך לא חשיב רש"י בכלל ההוא דתרומת נדבה, דאיפשר לדורות היתה באה מתרומת הלשכה, עכ"ל. וצ"ע מה כוונתו במה שהוסיף לענין שמן למאור דאיפשר לדורות היתה באה מתרומת הלשכה, הא כבר ביאר שרק מנה נדבות לצורך שעה ולא לדורות, ושמן למאור הוצרך לדורות.

תשובה: בא ליתן טעם למה לא מנה הא דלדורות משום דאפשר להביאו מתרומת הלשכה.

(ד) איך אפשר מהו הצבע ארגמן.
תשובה [בע"פ]: בחיידר אמרו פורפור. אבל אמר לי לפרש שהוא אדום כדעת הרמב"ם.

(ה) רש"י פירש שיריעות עזים מנוצה של עזים, ולרש"י זבחים צ"ג ב' (ד"ה שק) הוי שק. ונראה דפליג על רלב"ג שפירש שהוא רך.

תשובה [בע"פ]: תוספות בשבת ס"ד א' כתבו שיש שני מיני נוצה של עזים.

(ו) בלקח טוב (שמות כ"ה ג') כתב "ועזים" זה כפרת עונות ישראל, שנאמר "אם יאדימו כתולע כצמר יהיו" (ישעיה א, יח). מדבריו משמע שסובר שהצבע של עזים הוא לבן. אך דבריו צ"ע, דמנ"ל דמיירי בצמר עזים ולא בסתם צמר שהוא של רחלים ואילים כדאיתא בירושלמי כלאים פ"ט ה"א.

תשובה: [ראה התשובה לזה אחר שאלה ז'].

(ז) בהעמק דבר (בראשית ל' ל"ב) כתב דסתם עזים שחורות כמבואר במסכת שבת פ' המוציא יין. חפשתו שם ולא

הגר"ח קניבסקי זצ"ל צועד אחרי אביו בעל קהלת יעקב זצ"ל

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א		הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א		הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א		הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א	
ערב שבת	ליל שבת	יום השבת	מוצאי שבת	ערב שבת	ליל שבת	יום השבת	מוצאי שבת
12:41	איסור מלאכה (בשעה"ד)	8:43/9:23	6:25	2:57	5:39	8:43/9:23	6:25
4:33/4:58	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	10:18	6:56	5:24	5:42	10:18	6:56
5:24	צאת ג' כוכבים (לקר"ש לפני הסעודה)	12:11	7:05/7:14	6:20	6:10-7:10 (י"א 6:57-6:57)	12:11	7:05/7:14
		5:43	12:09			5:43	12:09

מנהיג: משכנס אדר מריבם בשמחה. | שבת הפסקה: בקצת מקומות אומרים פיוט גם בשבת זו. סימן הפסקות לשנה זו: ד"ד (ד אדר). ז' אדר: יש נוהגים [בפרט החברא קדישא] להתענות (ביום שלישי) ז' אדר - יום שנפטר משה רבינו ע"ה. יש אומרים סדר התיקון.

כתוב במגילת אסתר (ג, יג) 'ונשלוח ספרים ביד הרצים אל כל מדינות המלך להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד בשלושה עשר לחודש שנים עשר הוא חדש אדר ושללם לבוז'. הנה הזכיר הכתוב ד' דברים שבהם רצה המן להחריב את כלל ישראל, השמדה, הריגה, אבדון, ושללם לבוז. ופירש הגר"א בביאורו למגילת אסתר הענין בזה וז"ל, שיש באדם ד' דברים, נפש, רוח, נשמה, וגוף, ונפש וגוף הוא אחד כמו שכתוב בזוהר שנפש שותפא דגוף, והד' הוא הקנין. וזה ידוע שהנשמה היא עיקרית למצוות, וזה שהמן רצה לעקור הכל זהו 'להשמיד' אלו המצוות שהם נגד הנשמה, 'להרוג' הוא הרוח החיוני, 'לאבד'

אפילו הגוף הגופני מן העולם שלא יאר שם ישראל, 'ושללם לבוז' הוא הקנין שיהיו לבז ולא יהיו במקום אחד שלא ישאר שמים בעולם. וכנגדן ניתן לנו ביום הפורים ד' דברים, שהן 'קריאת המגילה' שנתוסף עוד מצוה יתירה הוא נגד מה שרצה לאבד הנשמה, ונגד הרוח שהוא בלב כמו שכתוב (משלי כג, טו) 'שמח לבי נתן לנו ש'מחה', ונגד הגוף 'משתה' שיהא

הגד"ר ישראל אלי וינטרוב זצ"ל במחצית רבו הגד"ר הוטנר זצ"ל

הגוף נהנה ממנו, ונגד שללם לבוז 'מתנות לאביונים' שיהא עכשיו ממון אפילו לעניים, עכ"ל.

ומבואר מדברי הגר"א דממונו של אדם הוא חלק ממציאיותו, כמו הנפש הרוח והנשמה, מדללל הכתוב קנייני האדם בהדי שאר חלקי האדם, וביותר, ששם ישראל נקרא על ממונם, ועל כן כשרצה המן להשמיד היהודים ביקש שגם יבוזו שללם, שע"י שיתפזר ממונם תושלם עקירת ישראל מן העולם.

ובספר בסוד ישרים (להגאון רבי ישראל אליהו ויינטרוב זצ"ל) כתב, "דהאי כח רדיה שהוא האפשרות של רכישה וקנין, נכלל בעיקר ברייתו, ועל כן הוא ודאי חלק מקומת האדם." והענין מבואר בספר דעת תורה לרבינו ירוחם הלוי ממיר

(פרשת תזריע), שביאר דברי הגר"א זצ"ל, לימד לנו בזה הגאון ז"ל סוד נפלא, כי קניינים הוא חלק בהאדם וכו', כי יסוד הדברים הוא כי אין כלום שיהיה חוץ לאדם, כי אין זה כלל במציאות כל ענין של חוץ לאדם, האדם וכל אשר סביבו, האדם וכל הקיפו, כל שיש לאדם התחברות עם איזה דבר שיהיה, אם אך יש לדבר כל איזו שייכות עם האדם, הנה סוד הדבר הוא כי הכל הוא האדם, עכ"ל.

אמנם יש לדקדק בפסוק, 'להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, ושללם לבוז', שהזכיר השמדת ישראל לחוד ושללם לבוז לחוד, מדהפסיק בתיבות 'ביום אחד'. והעיר המהר"ל (אור חדש פרק ח), דלעומת זה כאשר יצאו האגרות השניות שילחמו היהודים בשונאיהם, נאמר 'להשמיד ולהרוג ולאבד וכו' טף ונשים ושללם לבוז ביום אחד', הרי שהאנשים ושללם

הזכרו יחד, ומבאר המהר"ל זצ"ל, כי אצל ישראל [יש] הפרש גדול בינם ובין ממון שלהם, כי הם עצמם [נחשבים] הם עיקר, ואילו ממון שלהם אין זה רק שמשמש לצרכיהם מה שהם צריכים, ולכך עשה [הכתוב] באסתר (ג, יג) 'טף ונשים ביום אחד' חילוק והפרש בינם ובין ממון שלהם, לכך אמר 'ושללם לבוז' באחרונה בפני עצמו. אבל האומות

הם וממון שלהם הכל [נחשב] דבר אחד, כי גם כן הם [עצמם הרין] נבראים [אך ורק] לשמש את ישראל, ולכך זכר (שם ח, יא-יב) את הממונו יחד עמהם, ואמר 'טף ונשים ושללם לבוז', עכ"ל. ומשמע דממון לגבי ישראל מובדל מעצמותם יותר מממון נכרי שחלק מעצמותו הוא.

אמנם י"ל דהמהר"ל לא מיירי בעיקר הקנין של הממונו ובאיזה אופן ומדרגה הוא קיים אצל הבעלים, רק שישאל חלוקים בכך שממונם עומד לשמשם לצרכיהם והם עצמיים, לעומת האומות שהם וממונם קיימים לשמש ישראל, דהיינו שהאומות דומים לממונם יותר מישראל בענין זה דתרווייהו עומדים לשמש לישראל שיש בהם צלם אלוקים.

ומתנות לאביונים ומשלוח מנות, י"ל צריך כוונה. ובסימן תע"ה (סעיף ד) ובמ"א [סיק] י"ד דמצה שנהנה יצא אף על גב דלא איכוון, י"ל סעודה עיקר לזכר הנס שנעשה ע"י סעודה, על כן בעי כוונה, וצ"ע, עכ"ל. כלומר שיש דין 'סעודה' ולא דין 'אכילה', ועל כן לא מהני מה שנהנה באכילה כדי לצאת ידי חובה ללא כוונה.

הנה כד נעיינ בלשון הפרמ"ג, בתחילת דבריו מצרף הגידון של כוונה בג' מצוות היום, [משלוח מנות מתנות לאביונים וסעודת פורים] שצריכים כוונה, ולא ביאר טעם הדבר. ורק אח"כ בסוף דבריו הזכיר ד'סעודה' עיקר לזכר הנס שנעשה ע"י סעודה, על כן בעי כוונה, עכ"ל. וצ"ל הא דמסיק בסוף דבריו לענין סעודה, אין כוונתו למצוות הסעודה בלבד, אלא 'כל מצוות היום' הרי הם בכלל הקיום של 'זכר לנס' [שתכלית משלוח מנות ומתנות לאביונים הם כדי שיהא סיפוק לכל ישראל לקיים מצוות הסעודה], ולכן צריך כוונה לצאת ידי חובה לקיים את תכלית סיבת החיוב שהוא משום זכר לנס.

ונראה להוסיף בזה, דהך טעמא של זכר לנס, דהוי בגדר של 'פירסומי ניסא', נוגע יותר למצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים, אבל לעצם סעודת פורים איכא טעמא אחרינא דבעינן בה כוונה להמצוה, והוא משום שסעודת פורים יסודו הוא חלק מחיוב 'שמחת היום' כדכתיב "יום משתה ושמחה" (אסתר ט, יז), ועל כן תקנו מצות שתיית יין בסעודה שע"י יש ריבוי שמחה. והך מציאות של שמחה לא מתקיימת באופן של מתעסק או שלא מתכוין.

עלה פורים סעודת פורים בארוחת בוקר

מתוך ספר לקראת המועדים
מאת הרה"ג ד' מנחם מנדל ברוס שליט"א

יהיו הדברים לע"נ בנו ר' ישעי' יחזקאל ז"ל שנטל חלק חשוב בחיבור הספר, ונלב"ע בדמי ימיו

יש לעורר על מה שמצוי בימינו, שביום הפורים, אוכלים ארוחת הבקר עם פת כמו בכל יום, ויתכן לומר שיהא יוצא באכילה זו בעל כרחו עיקר מצוות סעודת פורים, ושוב נמצא, מה שעושה הסעודה אחר מנחה [כפי המנהג] ברוב בשר ושאר מאכלים להרבות שמחה, כדי להדר בקיום 'סעודת פורים', לא יחשב זה לקיום של מצות 'סעודת פורים' בהידור, ולכל היותר יהא איזה קיום של 'תוספת שמחה'.

הנה נסתפק הט"ז (סימן תרצב סק"ב) במי שאוכל בבוקר, אף שאוכל רק קצת פת כדרכו בבוקר של כל יום ויום, האם מקיים בזה מצות סעודת פורים, והוא מיירי לענין מה שכו"ה השל"ה שהשוכח לומר על הנסים בסעודת פורים צריך לחזור ולברך ברכת המזון, האם נימא שגם בהך אכילת פת של בוקר צריך לחזור ולברך, או דנימא שרק בסעודה שקוראים אנו 'סעודת פורים' לאוכלה ברוב פאר והדר אחר מנחה, הוא דנתקיים חיובו, ע"ש שהאריך בזה.

אמנם יש מי שסובר שאינו יוצא בסעודת בוקר בלא 'כוונה להדיא' לקיום סעודת פורים, כמו"ש הפרמ"ג (מש"ז שם והובא במשנ"ב סק"א) וז"ל, וסעודת פורים

The Mesillas Yesharim states: *Similarly, there is tranquility on one side and suffering on the other side, so that it is a fact that the battle comes upon him in the front and from behind.*

People, especially older people, aspire for serenity to enjoy their routine. Baruch Hashem, life in America is calm, due to the fact that our *yeshivos* are flourishing. There have never been more people learning since the *Churban Habayis*.

On the other hand, people are very influenced by the outside society around us. In prewar Europe, a Jew looked down upon his gentile neighbors and their entertainment. He had no interest at all what made a non-Jew happy. In Poland, it was illegal for liquor stores to be open in the morning hours; the government knew people would never make it to work otherwise. Somebody asked how this helped—a person could buy his schnapps at night and save it for the morning. Understanding the prevailing culture of the time highlights the foolishness of this question—everyone knew that if there was some schnapps in the house, it would never last until the morning!

Today, we enjoy lavish parties and drinking alcohol has become a problem. There are *bachurim* who cannot dance at a friend's wedding unless they first have a "few" drinks. A Yid's *simchah* used to come from his *neshamah*. The Jewish magazines are loaded with page after page, pushing us to indulge in all luxuries. Many people get all excited by the latest and newest technology. Numerous people follow professional sports. There are even minyanim and kosher food by sporting events.

When life is very smooth, people begin to slip. People slowly get used to things that they might have looked down upon in the past. How many people have left the yeshivah world to go into business? Before leaving yeshivah, they had big plans to learn while making *parnassah* on the side. At the time looking down at people who are totally obsessed with money. Then, ten years later, they have sunk themselves into the same hole.

There was an experiment made on frogs, where the frogs were thrown into a pot of hot water. They immediately jumped out. Then the frogs were placed into lukewarm water, and the heat was gradually turned up. All the frogs died.

When things creep up on us, we get used to them and don't

הצדיק רבי יצחק יולבר זצ"ל

realize the change taking place. That is the challenge of tranquil times.

On the other hand, the challenge of suffering can be all-consuming. When faced with a difficult situation, many people turn away from Hashem or stop learning Torah. There are, however, *giborei koach*, those who have the strength of the angels, and reach breathtaking heights even under the direst circumstances.

Reb Yitzchok Silber, zt"l, lived behind the Iron Curtain under Communist oppression. Despite it all, he continued to lead a life of *mitzvos*, raising his children to believe in Hashem and follow the Torah's ways. Finally, in 1970, they were able to move to Eretz Yisrael. When they landed on holy soil, he was greeted by government representatives. One of the first things he asked the official was a question he had on a Mishnah in *Zeraim*. He assumed that everyone who lived in Eretz Yisrael must be a *talmid chacham*.

Soon after his arrival, Reb Yitzchok went to the Mirrer Yeshivah to speak with the Rosh Yeshivah, Reb Beinish Finkel, zt"l. He said, "I just came from Russia and I have a son whom I would like to send to the Mir."

Well aware what a spiritual wasteland Russia was, Reb Beinish asked, "Does he know how to learn?"

Reb Yitzchok replied, "Very little."

Reb Beinish explained that the Mir is for advanced *bnei Torah*. He told Reb Yitzchok to send his son to a weaker yeshivah first and then come back once he would be prepared to handle this level.

Reb Yitzchok began to beg, pleading, "My whole desire in life is that my son should go learn in the Mir. What can I do? In Russia there are no *yeshivos* and it is illegal to teach Torah."

"Does he know any Gemara?"

"I'm sorry to say that he only knows a few *masechtos* that we were able to learn."

"*Masechtos?!*" exclaimed Reb Beinish. "Which *masechtos*?"

"Oh, *Bava Kama, Bava Metzia, Yevamos* and *Kesubos*."

Reb Beinish tested the boy, and he knew these *masechtos* from cover to cover.

These are heroes who, under the most challenging situations, courageously uplifted themselves to serve Hashem in a most complete way.

צ"ע דהרי כמו שאומרים פרשת וביום השבת קודם שחרית משום דאמירת פרשת התמיד נחשב כאילו הקריב תמיד של שחר, ושפיר יכול לומר אח"כ פרשת מוסף של שבת (כן מבואר במג"א סי' מח סק"ב) א"כ כמו"כ אחר פרשת וביום השבת יכול לומר פרשת לחם הפנים, וכן איתא בתבואות שור הנ"ל לומר פרשת בזיכין אחר פרשת וביום השבת.

והנה ידוע מנהג הצדיקים לעשות י"ב חלות בשבת זכר ללחם הפנים. ועיי' בשערי תשובה סי' רעד שמביא כן מהמחזיק ברכה דהנהגין עפ"י האר"י ז"ל מסדרין על השולחן י"ב ככרות קטנות לכל סעודה, ואף ביו"ט שחל בשבת יש לסדר הי"ב לחמים. ונראה דה"ט דעושיין זכר בפועל ללחם הפנים ולא מהני במה שאומר פרשת לחם הפנים, הוא משום דלחם הפנים נאכל כולו לכהנים, ובמידי דאכילה ל"ש דינא דכל הלומד בפרשת הקרבנות וכו', כמבואר לגבי חלק הכהנים.

לימוד עיני לחם הפנים בשבת

ע"פ ספר 'כל הלומד' מהרב ישראל משה הערצאג שליט"א

עלה לחם

בענין מאמר חז"ל (מנחות קי, א) כל העוסק בתורת הקרבנות כאילו הקריב אותן, לכאורה לפ"ז יש ללמוד בכל שבת דיני סידור לחם הפנים, ולא דיני אפייטן, דאפייטן אינה דוחה שבת ויו"ט. וכן מבואר בתבואות שור (וכ"ה ביסוד ושורש העבודה שער ח פ"י), דבשבת יש לומר פרשת לחם הפנים בפ' אמור, מן ולקחת עד ברית עולם (כד, ה-ח).

ועיי' בערוך השולחן (סי' רפא ס"ג) וז"ל, ויש לי שאלה הא בכל הקרבנות תקנו לומר ע"ש ונשלמה פרים שפתינו, ולמה לא תקנו להזכיר פרשת הבזיכין בשבת, והיינו לחם הפנים והבזיכין והקטרטן שבסוף פ' אמור, יעו"ש שתי' דהבזיכין היו קרבין אחר חצות וא"כ א"א לאומרן בשחרית דהוי קודם זמן הקרבה. אבל באמת

חיוב תוספת שבת קודם השקיעה

בענין החיוב להוסיף מהחול על הקודש כמה דקות קודם שקיעה, שהשיג הרה"ג ר' דוד שלמה ענגלאנדער שליט"א מלונדון על מה שכתוב בלוח הזמנים בגליון, נתקבל על זה כמה תגובות נחוצות, ומצאנו לנכון להרחיב את היריעה כדי שנוכל לסדרם כאן דבר דבור על אפניו.

מקודם רציתי לומר שבכל שבוע נהנים מאד מדברי הרב משה ברוך קופמאן שליט"א בעניני הזמנים. חזק ואמץ. בשבוע שעבר ראיתי תגובה שכתב מע"כ למכתב שהגיע מארץ האיים, ומתוך הדברים נראה דמע"כ הסכים לעיקר דברי הכותב, אלא שהוסיף לתרץ קושייתו בדרך חידוד.

ואולי מע"כ דרש כן מפני דרכי שלום וכדרך שההוא חתם דבריו בחתימת שלום, ומשום האמת והשלום אהבו. אבל דא עקא דאין שום ספק שדברי הכותב יגרמו חילול שבת, ובכגון דא חושבני שחייבים להעדיף את האמת על השלום, ולכתוב דברים ברורים לתקן את המעוות.

א כל הראשונים דנו בשיטת ר"ת, ולא עלה בדברי אף אחד מהן להוכיח ממתני דב"ה מתירין עם השמש כשיטת ר"ת. הלא דבר הוא. וכן הב"י כשדן בשיטת ר"ת, לא הביא מדברי הרמב"ן להוכיח כשיטת ר"ת. ורק אח"כ כשדן ממתני מתחלת התוספת, שם מביא דברי הרמב"ן. ופשוט וברור שלדעת כל הראשונים אין הוכחה ממתני כדעת ר"ת כלפי שיטת הגאונים.

ב גם מה שהכותב מביא שהרמב"ן מוכיח ממתני כדעת ר"ת, לא זו בלבד שלא נמצא ברמב"ן דברים כאלה, אלא המעיין שם יראה מדברי הרמב"ן להיפוך. מקודם האריך הרמב"ן [בלי הזכרה משיטת ר"ת] להוכיח מתי זמן התוספת וש"א לומר שהוא כשהחמה זורחת כנגדו. ואח"כ מביא שראה לר"ת פירוש נכון. וכשדן מהו ההכרח לפרש כר"ת כתב אך ורק משום הסתירה בין הגמ' שבת להגמ' פסחים. ומבואר דס"ל שאין הכרח ממתני לשיטת ר"ת.

ג הכותב חזר על דבריו כמה פעמים, שעדיין לא נודע לנו שום דעה שכתב אחרת בפ"י המשנה המפורשת. ונוראות נפלאתי איך אשתמיטתיה הא דפי' רש"י על מתני' שאין כוונת "עם השמש" כלפי שקיעת החמה. וז"ל: עם השמש, בעוד החמה זורחת, עכ"ל. הרי להדיא דכוונת "עם השמש" הוא בזמן שזורחת להדיא ולא כלפי שקיעת החמה, מדלא כתב בפשיטת בעוד שלא שקעה החמה. [עי' רש"י ברכות כ"ט ד"ה עם דמדומי חמה: תפלת יוצר עם הנץ החמה, ותפלת המנחה עם שקיעת החמה. ועי' רש"י פסחים צג' ד"ה מעלות השחר עד הנץ החמה חמשה מיל. ועי' רש"י סוכה ב' ד"ה עשתרות קרנים].

ד הכותב נקט דהיש מורים להוסיף תוספת לפני השקיעה, כולם בגדר אין להם בסיס. ולא הראה לנו מי ומי ההולכים. ונחזי אנן מי הם: ב"ח, חיד"א, סידור שו"ע הרב, בן איש חי, כף החיים, ערוך השלחן, הגר"ח זוננפלד בהקדמתו לסי' נברשת, אגרות משה, חזון עובדיה, ועוד הרבה, וא"א לציין כולם. אבל הרוצה לעי' בזה ימצא שכל כולם של כל פוסקי הדורות בלי יוצא מן הכלל נקטו, שאף לשיטת הגאונים חייבין להוסיף מחול על הקודש לפני שקיעת החמה. ואדרבא. לא מצינו לאף אחד מן הפוסקים שדן בשיטת הגאונים שיעלה על דעתו שאין דין תוספת לפני השקיעה. ואין לנו אפי' יש שמורים כן חוץ מהכותב הזאת. ובפרט שבא"י נהגו כהגאונים מאות שנים, ולא מצינו לאף א' מן פוסקי א"י שנקטו שאין להם דין תוספת לפני השקיעה. ואדרבא, מכל דבריהם מוכח דקי"ל שמוסיפין מחול על הקודש בזמן ההיתר אף לשיטת הגאונים.

ה בסוף דבריו העלה הכותב שאין מקום להורות לרבים כחיוב גמור מדינא לנהוג איסור מלאכה בע"ש קודם השקיעה. ומי שרוצה לנהוג כן לעצמו אינו אלא בגדר תע"ב. והוא טעות ומכשול גדול לרבים. ומדינא חייב לפרוש ממלאכה קצת לפני השקיעה חוץ מהדין ספק, או משום דין תוספת דאורייתא [כל' הביה"ל: יהיה בזה לדידהו חששא דאורייתא. ועי' בא"ר שהוא ודאי דאורייתא]. או משום מצוה גמורה מדרבנן [כל' הביה"ל: דלהרמב"ם יהיה זה מדרבנן ולש"פ מדאורייתא]. או משום איסור פורץ גדר [כמבואר בדברי פוסקי א"י בארוכה עי' בדבריהם]. ואף לדעת הגר"א שהוא דעת יחיד נגד כמעט כל הראשונים, הרי כתב להדיא 'אבל ודאי מצוה להוסיף' פי' שאין שום ספק לדון בזה.

[1] מה שמביא הכותב לדקדק מדברי המ"ב דס"ל שלהגאונים אין שום דין להוסיף לפני השקיעה. וכתב כמה דרכים בכדי שלא יסתרו דבריו במ"ב למש"כ בביה"ל. הנה דעת הח"ח מבואר היטב בנדחי ישראל פל"ז באופן שאין אנו צריכים דקדוקים ודחויים. וז"ל: צריך כל אדם לפרוש ממלאכה עכ"פ איזה זמן מועט קודם שתשקע החמה, שקיעה נקרא משעה שנתכסה גלגל החמה מעינינו, כי צריך להוסיף מעט מחול על הקודש בין בכניסתו ובין ביציאתו, ולכמה פוסקים הוא מצות עשה מן התורה, וילפי' מדכתי'... וזמן תוספת זה הוא קודם ביהש"מ, והעושה מלאכה בתוספת שבת הוא בעשה, והעושה בין השמשות, חייב באשם תלוי, שאז הוא ספק לילה, ואפילו אם הוא מסופק אם כבר הגיע ביהש"מ אסור. עכ"ל. ותו לא מידי.

עוד יש הרבה לומר בענין, וכן להעיר בעוד דברים המוקשים בדברי הכותב, כגון שבחול"ל תפסו לדינא כר"ת [מנהג העולם להקל בזמן ק"ש של הגר"א, ואכילת סעודת שבת מבעוד יום, וכו', אף שיש מה לענות]. ואכ"מ.

ויראה לי שמוטל על מע"כ לתקן המעוות הזאת, שהרי כולנו תולין בו שלא מצינו בדורנו ובפרט במקומנו מי שעוסק ובקי בקביעת הזמנים כמע"כ.

בברכה שיזכה מע"כ להמשיך עבודתו מתוך בריאות והרחבת הדעת

אליעזר יהודה ווייס, לייקווד

.....

בענין מה שכתב ידידי הרה"ג ר' דוד שלמה ענגלאנדער שליט"א דיין עיר הבירה לונדון בענין תוספת שבת שלא מצינו זמן של תוספת שבת קודם מה שאנו רגילין לקרות שקיעת החמה, לכאו' דבר זה נכון וכמו שכתב להוכיח מפשטות המשנה ומדברי הפוסקים. אולם מה שכתב שנמצא שתוספת שבת היא רק לשי' ר"ת בביה"ש אבל לשי' הגר"א והגאונים לא שייך תוספת שבת - אף שלכאו' דבר זה נכון, אבל קשה להולמו שכנראה מפשטות האחרונים שנקטו בפשיטות שיש מצות תוספת שבת ואע"פ שלא כל המקומות נהגו כר"ת.

הגר"ח זוננפלד זצ"ל (שמאל)

ועיין בספר אור מאיר למו"ז הרה"ג ר' מאיר פוזן שליט"א שהאריך לבאר שיש עוד שיטה בזה, דזמן שקיעה אינו מה שאנו קוראים שקיעה When the Sun Sets Below the Horizon רק זמן מאוחר, והוא משקיעת ניצוצי החמה אשר נראה עוד ברקיע השמים בזמן מועט אחר ששקעה גוף החמה. ועיי"ש שם מה שמפרש איך מחשבין זה, והוסיף שכנראה זהו דעת הרבה ראשונים הלא הם רש"י רמב"ם רב"ד רב"ן ומרדכי, עיי"ש. וכנראה זה היה מנהג כמה מקומות באירופה שעשו מלאכה בע"ש לאחר שקיעה, ומ"מ לא החמירו כר"ת במוצאי שבת, וכתב שזהו גם דעת מנהג החתם סופר [והארכנו בזה במק"א שלכו"ע ביה"ש היא ג' רבעי מיל, והמחלוקת באיזה זמן הוא ודאי לילה ושיעור ג' רבעי מיל קודם לכן מתחיל ביה"ש, לדעת ר"ת אינו לילה עד זמן ד' מיל לאחר מה שאנו קוראים שקיעה, ומלפני זה זמן ג' רבעי מיל נקרא ביה"ש, ודעת הגר"א דלאחר ג' רבעי מיל כבר הוא ודאי לילה ומזמן שקיעה הוא כבר ביה"ש. ובדעת הראשונים וכמנהג העולם באירופה ביה"ש מתחיל כמו כ' דקות לאחר שקיעה, ומג' רבעי מיל לאחר זה ודאי לילה (וכמובן הכל לפי האופק), ומשום כך עשו מלאכה לאחר מה שאנו קוראים שקיעה ואפי"ה לא החמירו כדעת ר"ת].

ולפ"ז אתי שפיר דגם לדעת כל הני ראשונים וכנראה כן נהגו הרבה, שיש מצות תוספת שבת כמו שכתבת שמתחיל רק לאחר מה שאנו קוראים שקיעה, לדלידהו עדיין ודאי יום עד ששקעה ניצוצי החמה, זולת שי' הגר"א שביה"ש מתחיל מיד עם שקיעה, אז לא נמצאת מצות תוספת שבת וכמו שכתבת.

ואסיים בכי טוב, דלכאו' קשה דבגמ' יש סימן מובהק ללילה היינו דיצא ג' כוכבים, וצ"ע איך נחלקו הגר"א ור"ת, צא ובדוק, ואמר בזה מו"ז שליט"א, שבזמן שקיעה מצד מזרח אין כל כך אור, אולם לצד מערב ששם השמש שקעה יש הרבה אור, ובה נחלקו איזה כוכבים צריכים, דמדברי הגר"א בשנו"א ריש ברכות ובאו"ח סי' רס"א נראה שנקט ג' כוכבים בצד מזרח, אולם בשלטי גבורים הביא דעת בעלי תוס' שכתבו במפורש ג' כוכבים מצד מערב. ושמעתי מידידי הרב זלמן הלל פנדל זצ"ל שאמר בשם הרב שמואל בנימין הרצג זצ"ל, שמדברי החת"ס (לא מצאתי עכשיו) מבואר שג' כוכבים היינו באמצע השמים ואתי שפיר שכנראה יש זמן ממוצע בין הגר"א ור"ת. וכן שמעתי בעדות נאמנה שמרן הגר"מ פיינשטיין סמך

תגובת הרב משה ברוך קופמאן:

במותב תלתא יתיבנא, הרב א"י ווייס, הרב קלמן כ"ץ, ועוד בה שלישיה הרב משה רויד, הדנים בתוספתא דא בעיולי יומא דשבתא, זה בונה זה סותר זה מקשה זה מתרץ, וחוששים שלא יוזק בבין השמשות אחד רץ מבית המרחץ ואחד מהלך בבואי כלה.

ואען ואומר בקיצור:

א) על מה שלא מצינו מי שיוכיח כדעת ר"ת ממתניתין דב"ה מתירין עם השמש. תמהני על הני שני צדדים שלא עיינו בדברי הרש"ש על אתר (שבת יז, ב) שהוכיח מהמשנה כהגר"א דא"כ אמאי מצרכי בעוד שהחמה זורחת, והגר"א עצמו הביא ראיה זו. אלא תירץ הרש"ש בעד ר"ת ד"ל דהכוונה כאן לאינם בקיאים וכדא"ל רבא לשמעיה אתון דלא קי"ל כו' אדשימא אריש דיקלי כו' לקמן. ובאמת כבר דן בזה המנחת כהן (מאמר א פרק ד) בטענה השביעית שהקשה על ר"ת, ובפרק יד שם מתרצו. וראה בחידושי הר"ז לה"ר זאב וואלף אלסקר מחכמי ברויזא ידידו של הנובי"ב בקונטרס בין השמשות, ופירש המשנה דכולן מתירין דמירי בשבותין או אתי כרב יוסף. ועל דא נאמר שערי תירוצים לא ננעלו.

ב) בדעת המשנה ברורה מן התימה על הדומ"ץ לפרש בדעתו דא"צ תוספת, דא"כ למה החמיר כל כך אפילו להוסיף על שיטת היראים כמבואר בשער הציון, הא אפילו בשיטת הגאונים לא בריא תוספת עד שצריכים להוסיף על היראים שהוא לפי הבנת מעלתו חומרא ע"ג חומרא ממש. ועדיין אין לי הבנה במשנה ברורה שהחמיר ע"פ החיי אדם להצריך רבע שעה לתוספת שבת, והוא תימה, כי החיי אדם מדבר לשיטת ר"ת, ואיך דן מיניה ואוקי באתריה בשיטת הגאונים להצריך רבע או אפילו חצי שעה קודם שקיעת החמה, וצע"ג.

ג) ועל עיקר החשבון שאין תוספת לשיטת הגאונים. ראה בגור אריה למהר"ל מפראג במקומו (שבת לה, א) שכיוון לשיטת הגר"א, ולגבי קושיית הרמב"ן שאין תוספת, כתב "ונראה כיון שתוספת נקרא שיש להוסיף, אפילו אם השמש על הארץ תוספת נקרא על כל פנים, ויש לקבל השבת אפילו בעוד השמש על הארץ". גם הערוך השלחן שנקט בפשיטות כשיטת הגאונים, עכ"ז כתב להחמיר מאוד מאוד כחצי שעה קודם שקיעה, ועכ"פ לא להתיר כל כך, ובתוך דבריו כתב גם תוספת שבת וע"כ כנ"ל.

ד) עוד מצינו בשו"ע שאפשר לקבל שבת מפלג המנחה כמבואר בסימן רסג וסימן רסז, אף שהוא קודם שקיעת החמה, ושמע מינה שיש מציאות של תוספת שבת קודם שקיעה. ויתכן דגם השו"ע העתיק לשון הרמב"ן רק לענין בין השמשות ובמקום אחר הסכים להוסיף. ובמק"א כתבתי כן בדעת הטור, דאף שבסימן רסא לא הביא תוספת שבת, מכל מקום בסימן רסז כתב מקדימין להתפלל ע"פ מה שהקדימו אנשי טבריה, והוא מטעם תוספת שבת עיין שם. וכן היה מנהג כל הקהילות מקדמת דנא אף הסוברים כר"ת לקבל שבת בערבית וסעודת שבת בעוד יום גדול אף קודם שקיעת החמה כמו שהזכיר המנחת כהן (מאמר ב פרק ו), ואין אחר המנהג כלום.

ה) ולענין מה שהוכיחו ממנהג העולם מקדמת דנא אף בארץ האיים, כבר דרשתי בזה פעמים ושלש שאין מכאן הוכחה דסבירא להו עיקר כהגאונים. ותברא בצדה מכתבו של הר"ק קלמן כ"ץ אשר בו הביא מזקנו הגאון ה"ר מאיר פוזנא שזה היה מנהג הרבה קהילות, וא"כ אין מזה הוכחה שנקטו דבתחילת השקיעה היו ביה"ש.

ו) ומה שהעיר הרב משה רויד מדברי הגר"ז דאפילו לר"ת צריך לפרוש ממלאכה משקיעת החמה כיון שאין אנו בקיאים כמו שאמר רבא לשמעיה, והוא בשו"ע. מסופקני אם לחוש לזה היום, שיש לנו מורה שעות. וגם זה דחוק בדעת השו"ע, שבסעיף ב' מיקל במלאכה ובסעיף אחר זה תוך כדי דיבור הוא מחמיר משקיעת החמה. ואף שהרבה אחרונים סברו כן מכל מקום הדבר קשה מאוד.

ז) ואחרי ככלות הכל צדקו דברי הר"ק אליעזר יהודה שצריכים לעשות גדר הלכתא רבתיא לשבת למען לא יכשלו ח"ו באיסור חמור. אלא צריך כל אחד לפרוש ממלאכה בשיעור הניכר קודם שקיעת החמה. ולכן לא דבר ריק הוא מה שנהגו מאז ומקדם להתפלל תפילת מנחה סמוך לשקיעת החמה, אף שמאחרים לבוא לתפילה ופעמים אין גומרים עד שקיעה ממש או אפילו איזה דקות אחר השקיעה - מכל מקום מחמת זה מרויחים שאין עושים ממלאכה בביתם עד רגע השקיעה ממש, והוי מחשב הפסד כנגד שכרה.

עיקר שיטתו בזמן זה צ"כ בטביעת עין, שיצא בחוץ וראה שכבר לילה, והעומדים שם אמרו שהגביה עיניו לאמצע הרקיע והראה שכבר חושך, וכן"ל דזהו המנהג. קלמן כ"ץ

לכבוד המערכת, שלום רב!

ראיתי את המכתב מאת ידידי עוז הרב ד"ש ענגלאנדער, דומ"ץ עירי לונדון, וגם התגובה, ולא הבנתי למה העלימו עין מהתשובה העיקרית.

הסיבה שאסור לעשות מלאכה בערב שבת כשתים או שלשה דקות קודם השקיעה הראשונה אינה משום תוספת שבת כלל וכלל. ובאמת, דברי הביאור"ל תמוהים הם למאד, וז"ל, ודע דלענין זמן בע"ש אין נ"מ כ"כ דלשניהם מתחיל האיסור מלאכה אחר שקיעת החמה ולא קודם ואדבר להגר"א לשיטתו חמיר יותר, דלדידיה שפוסק כשיטת הגאונים תיכף משתשקע החמה דהיינו משעה שנכסה החמה לעינינו הוא בכלל בהש"מ ויש בזה ספק איסור סקילה, משא"כ תוספת שבת אין בה כ"א עשה בעלמא, וגם דתלוי ברצונו בזמן ג' מילין שאחר השקיעה כמבואר בשו"ע. ע"כ. ונראה בדעתו דאף להגר"א ליכא תוספת שבת אלא אחרי השקיעה הראשונה וצ"ע.

ומ"מ עיקר הענין הוא לדעת ר"ת דייקא, דלדידיה אסור לעשות מלאכה כשתים או שלש דקות לפני שקיעה ראשונה מעיקר הדין, ולא מדינא דתוספת שבת. דלדידיה בין השמשות מתחלת כשלשת רבעי שעה לפני צאת הכוכבים, ואיך נדע שעכשיו הוא הזמן שקודם צאה"כ? יש שבקייאם בצורתא דשמיא, ויודעים המה האין נראית הרקיע בזמן ההוא, אבל מי שאינו מכיר את הרקיע נכנס בגדר 'שמעיה דרבא', דאי' בגמ' אמר ליה רבא לשמעיה אתון דלא קים לכו בשיעורא דרבנן אדשמשא אריש דיקלי אתלו שרגא, וכל אחד מאתנו הוא מאלו ד"לא קים לכו בשיעורא דרבנן, ואין אנו יודעים האין נראה הרקיע בזמן ההוא. (והוא בתוספת דברי המנחת כהן שהזמן דע"ב דקות אינו אלא לחומרא, והעיקר הוא הכוכבים, ומאן ספיין למידע שבילי דשמיא בזה? ויש הרבה להאריך בזה, שבסוגיא זו רבו כן רבו הפרטים, והרבה טעויות נשתרשו בלב הרבה בני תורה שלא עמדו על עיקרן ויסודן של הדברים ואכמ"ל). וכן פסק בשו"ע רס"א ס"ג, שלדעת ר"ת, דכוותיה פסק המחבר בס"ב, צריכים להדליק נר שבת לפני שקיעה ראשונה. ועל זה כבר הרעיש עולמות הגר"ז בסידורו והדברים עתיקים.

ע"כ ברור כי מעיקר הדין אסור לעשות מלאכה כמה דקות ספורות לפני שקיעה הראשונה, ולא משום תוספת שבת אלא משום שאין אנו בקיאים. והביאור בזה הוא שהחמה היורדת בעת השקיעה נראית לכל אחד ואחד, אמנם הזמן שבין השקיעה הראשונה להשניה לוטה בערפל, ולכן הואיל ואין אנו יודעים בדיוק האין לברר זמן התחלת בין השמשות ע"י הסתכלות ברקיע, לכן קבעו חכמים שהזמן האחרון הברור, שהוא חמה בראש אילנות, הנראה לכל אחד ואחד, הוא זמן גמר מלאכה, ומאז חייב להזהר ולהתרחק מ"מ שיערי היתר שלא להכשל בשער אחד של איסור, ולא סגי במה שיאמר שזמן זה אינו מן הספק, והוא הדקות הראשונות שאחרי השקיעה, שכן גזרו חכמינו וכן נפסק להלכה.

ועי' במ"ב שם, שהוסיף על החלק השני של הסעיף, והוא המשך הגמ' של יום המעונן, דאז מהני מה שיש בידו מורה שעות. ומבואר בעליל ככוונתו דלענין החצי הראשון של הסעיף לא מהני המורה שעות, והביאור הוא פשוט, שאף עם המורה שעות אין אנו יודעים בדיוק לחומרא ולקולא מתי הוא התחלת בין השמשות, שהכל לוטה בערפל.

ואוסיף עוד דדבר זר ראיתי במכתבו של הדומ"ץ, שכתב שאצלינו בחו"ל לא נקטינן דעת הגר"א כעיקר. ואעידה אני מה שראיתי בקטנותי אף לאחרי הבר מצוה, שבעיר לונדון עיר כהונתו של ידידי הדומ"ץ, לא הדפיסו לוחות הקהלה כלל את זמנו של ר"ת, ונקטו את שיטת הגר"א כעיקר והוא כשהחמה 8.5 מעלות מתחת האופק הוא מוצ"ש, ולא יותר. ורק בשנים האחרונות ראיתי שבלוח של הכתיתא, שהוא הקהלה שרובו חסידים, מדפיסים גם את זמן ר"ת. אבל הבד"צ אשר שם מכהן ידידי הדומ"ץ מעולם לא נקטו כן, והציבור אינם מחמירים. זכורני בילדותי שאאמור"ר שליט"א היה יושב ומצפה אחרי תפלת מעריב עד שגיע זמן ר"ת שהחמיר על עצמו, ולא על משפחתו. קשה מאד לגדור כלל רחב שבחו"ל אין אנו נוקטים שיטת הגר"א כעיקר. וגם בארה"ב יש לפלפל, כי לעיני נראה שכל ענין ר"ת דמחמירין כוותיה בארה"ב, הוא בגדר חומרא. למרות שיש הרבה צועקים ומנסים לשנות את המציאות, מ"מ ברוך שמסר עולמו לשומרים שלמעשה בעיני ההמון ובפסק ההלכה נקטינן ליה כחומרא. כך נראה לי בתפיסת הציבור, דבר שא"א להביא אליו ראיה כמובן.

משה רויד, לייקווד

עלה שלום The 9th of Adar – Machlokes Hillel & Shammai

Rabbi Moshe Boruch Kaufman, Machon Aleh Zayis

The Shulchan Aruch (*Orach Chayim* 480:2) lists fast days that commemorate various tragedies. The last two dates on the list are the 7th of Adar, the *yahrtzeit* of Moshe Rabbeinu; and the 9th of Adar, the day that *machlokes* erupted between Bais Hillel and Bais Shammai.

It is no longer common to fast on these days, but the *taanis* of 7 Adar, Moshe Rabbeinu's *yahrtzeit*, is observed even today, especially by the Chevrah Kadisha.

The 9th of Adar The Shulchan Aruch (see above) is referencing the tragedy that happened on 9 Adar. The Gemara (Shabbos 17a), discussing the 18 decrees that were made in accordance with the opinion of Shammai, says that *machlokes* between Hillel and Shammai intensified, and the Bais Medrash was locked until a conclusion was reached. The Gemara adds, "Hillel was bowed and sitting before Shammai like one of the talmidim ... and that day was as difficult for Klal Yisrael as the day the eigel was made." The Yerushalmi says further that there was actual fighting, and some of Hillel's *talmidim* were killed.

Sefer Kos Yeshoshua (*Parshas Tetzaveh*) explains that although *machlokes Bais Hillel and Bais Shammai* was a *machlokes l'shem Shamayim*, and we find (*Yevamos* 13b) that in fact the two sides lived in harmony and respected each other's opinions in spite of their disagreements, nevertheless it calls for a *taanis* because *machlokes* is never good, and even a *machlokes l'shem Shamayim* can easily spiral out of control, as according to the Yerushalmi this one did.

Connections Seemingly the 7th and the 9th of Adar aren't connected, as they commemorate unrelated events. However, Rav Yonasan Eibschitz (*Drashos, 7 Adar*, vol. 2:17) makes a connection between them. According to some opinions Moshe Rabbeinu was *niftar* on Erev Shabbos but was not buried until Shabbos was over. When Moshe Rabbeinu was gone a state of mourning set in, and 3,000 halachos were forgotten (*Temurah* 16a). The ramification of Moshe Rabbeinu's *petirah* of 7 Adar, שכחת התורה, was therefore set in motion on 9 Adar, and that day every year is the day we suffer *machlokes* in Torah, resulting from a loss in *mesoras HaTorah*. Besides the intrinsic tragedy of the loss of *tzaddikim*, there is a resulting loss of Torah afterwards, and since that is often cause for *machlokes*, the *taanis* of 9 Adar is in a sense a "continuation" of the *taanis* of 7 Adar.

Moshe Rabbeinu and Hillel Hazaken In *Minchas Bikkurim* on the Tosefta, Rav Shmuel Avigdor of Karlin links the *machlokes* of Hillel and Shammai to *maaseh ha'eigel* as well as to *petiras* Moshe Rabbeinu:

1) Hillel, who was both the leader and the symbol of humility, resembled Moshe Rabbeinu who was the humblest of men, and on this date both were "substituted" by others and their honor was debased. Moshe was replaced by the eigel, and Hillel was overpowered by the followers of Shamai.

2) During the *maaseh ha'eigel*, 3,000 men of Bnei Yisrael were killed, and according to the Yerushalmi the same thing happened during this *machlokes*.

Based on the idea of the Yaaros Devash we can understand the connection on a deeper level. At the time of *maaseh ha'eigel* the first Luchos were broken. Chazal say that if the first Luchos had remained unbroken, there would have been no forgetting the Torah we learn; however, because of *maaseh ha'eigel* and the breaking of the Luchos, Bnei Yisrael were now subject to forgetting Torah and, as a direct result, to the *machlokes* in halachah that took place after the *petirah* of Moshe Rabbeinu.¹

After Moshe Rabbeinu's *petirah*, knowledge of the halachos was restored by Osniel ben Kenaz, and it seemed that the *mesorah* was still intact; for over a thousand years, *machlokes* in the *mesorah* remained rare. Hillel HaNasi was undisputedly the "Moshe Rabbeinu of the generation," and the Gemara (*Sukkah* 28a) further links Hillel with Moshe Rabbeinu through his talmidim, some of whom were worthy of making the sun stand still as Moshe Rabbeinu did, and some of making the moon stand still as Yehoshua did. Hillel was also responsible for restoring the *mesorah* (see *Pesachim* 66). Yet on this day Hillel lost his recognition and the *mesorah* was questioned, reminiscent of the doubt that set in after Moshe Rabbeinu's *petirah*.

The Theme of Adar As we saw in last month's article ("The Shevet of Shevat"), according to Rav Yaakov Emden the *shevet* of Chodesh Adar is Binyamin, the obvious connection being the fact that Mordechai and Esther, descendants of Binyamin, brought about the *yeshuah* of their time.

Perhaps another connection is the fact that the tragedy of *pilegsh b'Givah* led to *machlokes*, as Shevet Binyamin was ostracized by Bnei Yisrael. Haman began his projected genocide with the charge that Klal Yisrael were mired in strife and discord; Purim was the ultimate *tikkun* to bring unity back to Klal Yisrael, specifically through Shevet Binyamin.

We begin the month of Adar by donating the half-shekel that implies that together we are whole. The 9th of Adar reminds us of the *machlokes* between *Bais Hillel* and *Bais Shammai* that splintered Klal Yisrael in its time, leading up to Purim on the 14th of Adar when the *achdus* of Klal Yisrael is reaffirmed each year.

1) It is noteworthy that 7 and 9 Adar are in the week of Parshas Tetzaveh, the Parshah in which Moshe Rabbeinu's name does not appear, and which is followed by Parshas Ki Sisa, the parshah of the eigel.

במה שהובא במכתב אחד בהגליון החשוב קושיית הפוסקים על הממתינין בקידוש לבנה ז' שלימים כדי לעשות מצוה מן המובחר, דאדרבא יש להקדים קידוש הלבנה, משום דזריזין מקדימין למצוות עדיף ממצוה מן המובחר.

הנה במס' מגילה (דף ו:ו) יש מחלוקת תנאים אם בשנה מעוברת קורין את המגילה באדר ראשון או באדר שני, וקיי"ל כמ"ד באדר שני משום דסמיכת גאולה לגאולה עדיף, והיינו שיש להסמיק קריאת המגילה באדר שני לגאולת מצרים בניסן, ולא כמ"ד קורין אותה באדר ראשון משום דאין מעבירין על המצוות, ופרש"י משבא לידי אקדים לעשות וכו' אם בא מצוה לידך אל תחמיצנה עכ"ל. נמצא דקיי"ל שיש להמתין כדי לעשות מצוה מן המובחר ולא לחוש לחימוץ המצוה, ולכאורה כן הוא גם לענין זריזין, שיש להמתין כדי לעשות מצוה מן המובחר, ותקשה מזה על הפוסקים דזריזין עדיף ממצוה מן המובחר.

ונראה לבאר, דאף אם בעלמא אמרינן דזריזין עדיף ממצוה מן המובחר, זהו היכא דכבר הגיע הזמן לעשות מצוה מן המובחר אלא שיש לו איזו מניעה, ולכן זריזין מקדימין למצוות ואין להמתין בשביל מצוה מן המובחר. אבל לענין קריאת המגילה, הרי באדר ראשון עדיין לא הגיע הזמן של מצוה מן המובחר שהיא הקריאה באדר שני לסמוך גאולה לגאולה, וא"כ לא אמרינן בזה מצוה שבאה לידך אל תחמיצנה, אלא אדרבא יש לו להמתין לזמן דאפשר לקיים מצוה מן המובחר.

ובזה מבואר הא דממתינין בקידוש לבנה ז' שלימין, דכיון דרק בז' שלימין הגיע הזמן של מצוה מן המובחר, ממילא רק אז חל דין זריזין ולא קודם לכן. וגם מסברא כן הוא, דלא מסתבר לומר דלא ניתן לקיים מצוה מן המובחר במצוה זו מחמת דין זריזין, וע"כ דרק אחר שהגיע זמן עשיית מצוה מן המובחר חל דין זריזין, והארכתי יותר בענין זה בספרי באר שמעון על הל' שבת ומועדים בשו"ע סי' תכ"ו.

מחבר ספר אבני יצחק

תוף מרים

ראיתי בגליון פרשת בשלח מאמרו היפה של הרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א, שדקדק מהרמב"ם שרק בני הנביאים הוצרכו כלי זמר שתשרה עליהם נבואה, אך הנביאים עצמם התנבאו בלא כלי זמר, ועפ"ז דן מדוע מרים היתה צריכה תוף בשירת הים. ראיתי לציין שעיקר היסוד שתוף מרים היה כדי לעורר הנבואה מבואר בספר ברית עולם (שמות טו, כ) מרבי משה דוד וואלי צ"ל תלמיד הרמח"ל, וז"ל, ...וזהו הטעם שהכתוב קורא אותה "נביאה" בכאן, לרמוז ששרה רוח הקדש עליה בתחלה מפני מעלת נביאותה, וממנה נתפשט אחר כל על כל הנשים. ומ"ש "אחות אהרן" להודיע שהנבואה היתה מוחזקת בידיה ולא התחילה להנבא בשעה הזאת בלבד, שהרי נתנבאה כשהיתה "אחות אהרן" קודם שנולד משה וכו'. ומה שלקחה את "התוף בידה", לפי שאין הנבואה שורה אלא מתוך שמחה, והתוף הוא כלי זמר שמעורר את השמחה. וכך היה דרכן של הנביאים להשתמש בכלי זמר כדי לעורר את השמחה ולהשרות עליהם

את הנבואה וכו'. ואם תאמר, ולמה לא לקח גם משה כלי זמר בידו וכו', זו אינה קושיא כלל, כי כבר ידוע כמה הפרש בין נבואת משה ונבואת שאר הנביאים וכו', והוא לא היה צריך לשום אמצעי לקבל את נבואתו וכו', עכ"ל.

ומתוך דבריו למדנו, שמרים היתה נביאה ממש ולא רק במעלת בני הנביאים. וכן מבואר שכל הנביאים היו צריכים כלי זמר, ולא רק בני הנביאים.

מחבר ספר אבני יצחק

הג"ר אלכסנדר משה לפידות זצ"ל

האם רבית היא דבר רע במהותו

קודם כל, אקח ההזדמנות להביע הערכתנו למלאכת הקודש של מכון עלה זית בכלל ולכבודו שליט"א בפרט, שלדעתי הרמתם איכות והרמה של הספרות התורנית לדרגה גבוהה מאד, בכל מיני סלסול ויופי פנימי וחיצוני. יה"ר שתמשיך בעבודת הקודש למעלה למעלה באיכות ובכמות בנעימים.

בנוגע להמאמרו של ידידי עוז מאז הרה"ג ר' הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א בענין רבית. ראיתי לכתוב בזה גרגר - דברי הגאון רבי אלכסנדר משה לפידות לכאורה נבנים על דברי הגר"ח ברוח חיים (פ"א מ"ד). והבנתנו בדבריהם כן היא:

באמת יש בהלואה ממון דאינו בהשאלת חפצים, דמלוה להוצאה ניתנה, א"כ עצם הדבר שהלויית בא לידי כילוי, וא"כ בכל הלואה יש סכנה שהוא בעצם צורת המלוה שלא יחזיק לשלמו. משא"כ בשאלה אין כאן חפץ העומד להוצאה ולכילוי, רק השתמשות בחפץ, וגם יש חיובים של השואל למלאות חסרון המשאל אם בא לידי עסק ביש כגון גניבה או אונס.

א"כ קודם מתן תורה, וקודם שחיבה התורה אם כסף תלוה, למה לשום אדם ליקח הסכנה ליתן לחברו כסף כדי שיוציאו ויכלנו, וספק אם תהיה לו היכולת להשלימו, וא"כ לא יחזיק כלל ענין הלואה בעולם, והרי זה חסרון גדול בישוע העולם כידוע.

העצה לזה היא לקחת רבית, ואזי בעבור הרווח שוה למלוה לקחת הסכנה להלוותו, וכפי גודל הסכנה כך גודל הרבית כידוע... ובאמת עדיין גם בהלואה ברבית יש ענין גמילות חסד, דעדיין יש כאן סכנה של איבוד מעותיו, רק שהרבית אינו כחוסד של אמת, והיא נותנת לאדם זירוז כנגד יצר הרע כדי שיהא יכול לעשות חסד. אולם התורה חייבה את כלל ישראל לעשות חסד גדול ממש, לעשות הלואה אפילו בלי הרבית, א"כ יש בהלואה את הסיכון של הממון ואין כאן ה"כנגד יצר הרע", וזה דרגא של גמילות חסד שחייבה אותנו התורה.

אבל עדיין יש לבאר גדרי התורה בזה, שחילקה בין הלואה לאחיק ובין הלואה לנכרי. והטעם פשוט, דהתורה אינה תובעת אפילו מישראל להניח מעותיו על קרן הצבי, וא"כ היכא דיש כאן נכרי, ואינך מכירו ואינך יודע טבעו, א"כ כשנותנים לו הלואה הוה כאילו איבד מעותיו דמהכ"ת שהלה ישלמו, או אפילו אם אינו גב, אבל אולי לא יצליח בעסקו שעושה בממון ההלואה ולא יוכל לפרוע... וא"כ אם לא יחזיק רבית כלפי דידיה א"כ לא ילוה לו בכלל, וזו עוולה יותר מלהלוות ברבית, ע"כ אמר קרא דלנכרי מצוה להלוותו ברבית, שיש בזה גם עשיית חסד, אבל לאחיק תעשה יותר מזה, ותלוה אותו אפילו בלא רבית. וחז"ל ביארו שאחיק הוא כל ישראל, ונכרי היינו עכו"ם.

ואגב אעיר בזה, שכמדומני שראיתי באיזה ספר בשם המדרש, שלוט ניצל בסדום בזכות שהלוה ברבית. והכוונה, שבעצם היה אחד מאנשי סדום ומהכ"ת שיהא לו דין אחר מהם, אלא שהיות שהלוה ברבית א"כ הראה שאינו אח איתם אלא הם נכרים כלפיו, וממילא אינו חלק מהם וזכה להינצל.

ועוד חשבתי להוסיף מעין זה, ששינינו באבות (פ"ה משנה י) ד' מדות באדם, האומר שלי שלי ושלך שלך... וי"א זו היא מדת סדום, ע"כ. והטעם, שאנשי סדום לא עשו שום חסד כלל, א"כ אפילו להלוות ברבית לא רצו, א"כ בע"כ שלי שלי ושלך שלך.

מחבר ספר אבני יצחק

אודות מאמרו של ידידי הרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א בענין איסור רבית. נראה לפרש עפ"י מה שמצינו פרשת רבית משולשת בתורה בג' ספרים נפתחים: א) בפרשת משפטים כתיב "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך וגו' לא תשימון עליו נשך" (שמות כב, כד). ב) בפרשת בהר כתיב "את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך" (ויקרא כה, לז). ג) בפרשת כי תצא "לנכרי תשיך ולאחיק לא תשיך" (דברים כג, כא).

והנה איסור רבית מצד אחד הוא סברא גדולה, כי התורה מחייבת להתחסד עם אחרים להלוותם, ואם הוא לוקח מהם רבית בודאי לא יוכלו לעמוד כי הם דחוקים לכסף, וכמו שמצינו בהרבה אופנים שהלווה בריבית אינו יכול לפרוע אפילו הקרן, כל שכן הרבית. ואמנם יש עוד חלק באיסור רבית שנראה כחוק, והוא כאשר אין הלואה עני או נצרך ואדרבה הוא רוצה להשתכר, א"כ בודאי מן השכל יאמר המלוה למה אני נותן כספי בחנם כדי שהוא ישתכר

עם הממון שלי. ועל זה יש ענין של 'חוק' בריבית כי התורה מלמדת לנו ש"לי הכסף ולי הזהב" וגם עליך מצוה להלוות.

ולפי זה יש לומר, כי הפסוקים בפרשת משפטים ובפרשת בהר מדברים העניינים הנצרכים, בפרשת משפטים כתיב "את העני עמך", ובפרשת בהר מדברת הפרשה "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו" (ויקרא כה, לה) הרי מדובר במי שצריך לחיזוק. וא"כ בודאי הני תרי מן השכל שאין להלוות ברבית. אבל בפרשת כי תצא לא מוזכר עני אלא רק "לא תשיך לאחייך", ומשמע שמדברים בעשירי כמותו, ובזה הוא עושה יותר משורת השכל, שלמה 'פסיד' ממונו בשביל זה. ולכן בפרשת כי תצא כתיב "למען יברכה ה'" (דברים כג, כא) ואילו בפרשת משפטים ופרשת בהר לא כתיב שכר, כי שם הוא דבר שהשכל מחייב לעזור הנצרך כגמילת חסד. ואילו בכי תצא הוא מפסיד ממונו, ועל זה הבטיחו הקב"ה שיקבל שכר על זה. וגם מובן הטעם שנאמר "לנכרי תשיך", כי קשה עליו להפריש ממונו כדי לסייע לעשיר כמותו, ועל זה אמרה תורה "לנכרי תשיך", שאפשר לקבל רבית על ידי נכרי.

משנה בריבית דוקא

בענין מש"כ הרב הלל שמעון שימאנאוויטש בגליון פרשת משפטים בענין רבית האם הוא דבר רע בעצמותו או לאו, אפשר דתלוי במחלוקת הראשונים. דהנה איתא בספרי לנכרי תשיך זו מצות עשה, ודעת הרמב"ם (בסה"מ מ"ע קצח, ובפ"ה מהל' מלוה ולוה ה"א) דיש מצות עשה להלוות לגוי ברבית, ודעת הראב"ד (בהשגותיו שם) והרמב"ן (דברים טו, ג) הוא דכוונת הספרי ללאו הבא מכלל עשה לנכרי תשיך ולא לישראל. והנה לפי הרמב"ם מבואר שאין דבר רע בהלוואת רבית דא"כ איך יהא מצוה להלוות לגוי ברבית. אבל להראב"ד והרמב"ן אפשר לומר דיש דבר רע בהלוואת רבית, ואעפ"כ לא נצטוינו על גוי, כמו למ"ד גזל עכו"ם מותר דאע"פ דהוי דבר רע לא נצטוינו על גוי.

ודברים אלו מפורשים בספר החינוך (מצוה תקעג) להלוות לנכרי ברבית, דאזיל בשיטת הרמב"ם וכתב וז"ל, משרשי המצוה שאין ראוי לנו לגמול חסד זולתי אל העם יודעי הא-ל, עכ"ל, הרי מבואר דהלוואת חנם הוי חסד ולכן אין ראוי לגמול חסד לגוי. ואפשר דהטעם שהדין ראוי לקבל רבית הוא משום דמבואר מכמה מקומות דהשויות של שטר חוב הוי פחות מהחוב משום דהוי ספק אם יפרע, ולכן בכל הלוואה יש הפסד למלוה.

ואגב יש להעיר, דלפי הרמב"ם כשנותן מעות בבנק מקיים מצות עשה של לנכרי תשיך, ויש לכונן בזה. בברכה, אברהם בראון

ליו מלאכים ביום השבת

בגליון פרשת יתרו הביא הרה"ג ר' משה ברוך קופמן שליט"א מה שאומרים בזמר "חי ה'" - "ישלח מלאכו לפני ללוותי לוי, בכוס ישועות אשא פני" וכתב דמשמע דקאי על ליל שבת, שהמלאכים מלוין אותו ואז הוא מקדש. ואע"ג דאומרים זמר זה ביום מ"מ צריך לומר דקאי על קידוש של לילה, עכ"ד. וברצוני

לציין דה'תוספת שבת' נקט דענין זה שמלאכים מלוין את האדם, קאי גם על יום השבת. דהנה הדרכי משה (סי' רסב) הביא צד להזהר בסעודה שלא יהיה ביתו מנוול ואינו כבוד שבת, ובזה פוגעים וזורקין המלאך הטוב המלוה האדם שדרשו חז"ל שכשמוצא נר דלוק ושלחן ערוך וכו', עיי"ש. וכתב ע"ז ה'תוספת שבת' שמהנוסח "צאתכם לשלום" משמע שהמלאכים יוצאים משם מיד אחר הלויה לביתו, וא"כ צריך לומר כוונת הדרכי משה, שלא ינוול הבית בליל שבת, לפי שבשחרית, כשחוזרים המלאכים ומלוים אותו מבית הכנסת לביתו, אם יראה את הבית מנוול יחזור ויצא, הרי מבואר מדבריו דאע"ג דלשון הברייתא (שבת קיט, ב) שהוא המקור לענין זה, הוא "שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת", והיינו ליל שבת, מ"מ ס"ל דגם בשחרית חוזרים המלאכים ומלוים אותו מבית הכנסת לביתו. ולפי"ז אין רא"י ממה שאומרים "ישלח מלאכו לפני ללוותי לוי, בכוס ישועות אשא פני", דקאי על קידוש של לילה.

אברהם בראון
מחבר ספר מבואר הוצאה

עשה חמור מלא תעשה

בענין חומרת העשה כלפי ל"ת שכתב הרב צבי פינקלשטיין שליט"א דחידוש גדול מצא בחזקוני שעשה יותר חמור, ונו"ג בדבריו כי ה' הטובה עליו, ראיתי רק להעיר דעיקר חידוש זה כבר נמצא אצל רבותינו ז"ל אמנם לא מטעמיה; ע' קצוה"ח במשובב נתיבות סוף סי' ג' בשם בעלי המוסר, ובשערי תשובה לרבנו יונה שער ג' בחומרת העשה.

עשה אלה

צוה"פ לבטל קרפף

רבות נהנינו מספרו החשוב של הרב צבי קפלן שליט"א "תורת הקרפף" והכרה דטיבותא לשקיי מכל עולם התורה, והיא שוה לכל נפש מורים וצורבים גם יחד, מובטחנו כי ממנו יהיה יתד ופינה לתורת הקרפף.

והנה כמעט ולא הניח מקום להתגדר בו, אבל במאי דשקיל וטרי מ"ט לא אשכחו בש"ס תיקון דצורת הפתח, לכאורה י"ל דמכאן סמך לדברי מרא דהני שמעתתי הגאון רבי חיים צבי הכהן גורליק שליט"א (בעהמח"ס גבול בנימין ורשויות לשבת) שאינו מן הראוי לסמוך על מחיצות כגון אלו דלא עבידי לעמוד ימים רבים מבלי בדיקה תמידית, ע"כ אדרבא נקל לבנות כראוי מעיקרא ולא להקל בתחלתו באופן שמכביד בבדיקה עולמית.

אברהם בראון

קריאת הלל מדאורייתא

בתופיא ומחוליא שופריה להחויא בשיר שבחיא וגמר הלו"ליא, עלי ע"ל"א נהורא מעליא שמ"נא דכיא ממבחר זי"תא, מדילי נופח לאוסופי נופך מענין לענין דקאים ביה מר.

יעוי' לרבנו דוד הבבלי בהשגותיו לספה"מ שיש בקריאת ההלל משום מצוה מדאורייתא, וז"ל, והצווי בזה הוא מאמר השליח ע"ה שירו לה' כי גאה גאה.

והגרי"פ תמה בדבריו דהך קרא משה ובני ישראל אמרוהו מעצמם והיאך נוציא ממנו צווי, ותמיהני בתמיהתו, דלא מייתי ר"ד הבבלי לקרא דמשה ובני ישראל - אשירה לה', אלא לקרא דמרים - שירו לה'.

אלא דלפי דברי יפלא ביותר שהרי מרים אמרה זאת, ואנו אין לנו מצוה אלא מפי משה רבנו ע"ה, ומסתפינא לחדש כי בטרם ניתנה תורה תתכן מצוה ע"י נביאים אחרים.

ואמנם עפ"י יומתק מה שיש לדקדק בכתובים: א) קרוותה הכתוב בכאן בשם נביאה, כי דבריה אלה בצווי נבואי, (ואי משום רוח"ק כמבואר בסוגיא דסוטה הלא על כולן שרתה). ב) שלא נזכר כל שירה - לדעת הסוברים כי גם הנשים גמרו ההלל ע"י רא"ם לפרש"י וכ"כ רבנו אברהם בן הר"מ ובחזקוני, (ודלא כמהר"י חלאווה מכ"י בס' סדר אירוסין ונשואין לרבי שמואל אליעזר שטרן, שקצרו בה מפני הצניעות עיי"ש). ועפ"י ר"ד הבבלי י"ל שלא בא הכתוב כסיפור דברים אלא לצווי 'שירו' ג) ותען להם - להן לא נאמר, ע"י רבנו בחיי שמות א' כ"א שחוזר אל האנשים וע"י פי' ר"ח פלטיאל, (וע"ע מה שציין בס' ארזי הלבנון, וע"י מסורת משה ח"ג), ועפ"י ר"ד הבבלי י"ל כי הצווי לדורות יכלול האנשים (ואדרבא תוציא הנשים מפאת שמצוה זו היא עשה שהזמ"ג).

הנשים ראו סאלואק

הערות על גליון בשלח

בענין נתינת אוכל לציפורים בשבת שירה, במה שהקשיתם על הטעם של זכר למן, יש גם להעיר לפי הטעם השני למה אין אנו נוהגים כן בשביעי של פסח. - וע' ספה"ק ישמח ישראל שביאר גם שקשור לפרשת המן, והיא דוגמת צנצנת המן שהוציא ירמיהו הנביא, כן העופות מקבלים פרנסתם שלא מצד טרחתם כמו בהמות עיי"ש.

טעמים להקל ליתן מזון לצפרים בש"ק מצד ההלכה - א"א בוטשאש סי' קסז כתב "אני נוהג ע"י קטן ובזה אין קפידא", ובסי' שכד כתב שכשמשליך המאכל מידו בלא"ה, מותר לזרוק לפניהם. מקו"ח כתב שהאיסור דוקא ליתן לפנייהם דבזה מינכר, משא"כ כשמניח המזון בחלון. בנימוקי או"ח כתב שאפשר לסמוך על הלבוש דמתיר בימות החורף, משום שאז אין מצוי להם ע"פ השדה, ובמדינתנו שבת שירה הוא בימות החורף. וע"ע חזו"א (שבת ר"ס נט) שהסומך על שיטת הר"ן שאוכל שאין שכיח להן כגון חיטי ושערי נותנין לפנייהן אף כשאין מזונותן עליך, לא הפסיד.

בנוגע לקידוש לבנה אחר ז' שלימים - ע' מט"א (סימן תקפא סי"ג) שג"כ הביא שאין לקדש בכניסת יום השביעי. ובמה שהבאתם מהקאמארנא, ע"י פרי עץ חיים (שער ר"ח פ"ג) אנו אומרים בר"ח. ומש"כ הב"י ז' ימים כן הוא גם במגיד משרים (על שיר השירים) עיי"ש.

אודות כי האדם עץ השדה - ע' רשי פ' שופטים בפרשת עגלה ערופה שהביא ממסכת סוטה (מו, א) "לכפר על הריגתו של זה שלא הניחוהו לעשות פירות", ובשפתי חכמים שם מפרש שקאי על מצוות. וע"י מהר"ל בחידושי אגדות שם שהרחיב הענין.

In regard to Rabbi Szimonowitz's essay about the Torah's outlook on ribis, I would take the following, contrary position:

As I see it, Chazal had a more modern view of interest: lending money was productive (despite Aristotle's contrary opinion). Consider the last case in the first mishna in Makos - אומדין וכו' אומדין - clearly "time preference" - getting something earlier rather than later - is worth something.

Moreover, the Torah was not merely stating in hilchos ribis that a wealthier individual may not charge interest to a poor or needy person. ALL ribis is assur even when, as in most instances, both the borrower and the lender benefit. Clearly that's the case in most business transactions. The borrower receives finance when needed and typically is in a win-win situation, as is the lender.

I have always thought that the prohibition of ribis is simply an example of chesed among Jews. That's why lending/borrowing at interest to a non-Jew is fine. We have mutual obligations to each other; we do not have similar obligations to the gentile.

Kol tuv,
Jonas Prager

לכבוד ר' שמעון שליט"א

I read what you wrote in last week's עלים, that the איסור ריבית is consistent with Aristotle's idea that it is immoral to charge for a loan, based on this you explained why we use איסקא, seemingly disregarding the warning of the חינוך against seeking loopholes in the איסור ריבית, you explained that today with modern banking money is considered to be "fruitful" as it were, much as a cow. I was disturbed by this idea, because the ספרי states that it is a mitzva to seek ריבית from a non-Jew, and the רמב"ם counts it as מצוות עשה קצח, and the תורה would

promote immoral behavior, quite the contrary, דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

Harav Belsky ז"ל offered an alternate approach, that from the mitzva of לנכירי it is evident that ריבית is in fact fair. However just as it is normal to find free-loan societies in various clubs and close-knit groups, כלל ישראל expects all of us to feel that closeness and lend money to each other for free. What remains to be explained is why the איסקא (which was conceived in part by the תרומת הדשן and further developed by the Cracow Rav) is not a violation of the איסור warning against loopholes in the איסור ריבית. Your reason is not valid according to Harav Belsky's approach, for there is no difference in the morality of ריבית, as it was always morally correct. I think I can tweak your idea to fit into the reasoning of Harav Belsky. It is possible that with the banking system, everyone can be looked at as if he were a merchant about to embark on a business venture, for with a simple deposit in a bank one can accrue profit from his money without ever leaving his hometown. I think it is clear that the חינוך would not take issue with such a merchant either refusing to give a loan or at least to find a loophole in the איסור ריבית, on the grounds of חייך קודמין. This might have been the reason for the push to find a way around the איסור ריבית for without it no one would lend any money, and rightfully so, because they could easily invest it.

Yisroel Meir Tzvi Szimonowitz

מצוה בו יותר מבשלוחו - ע' בשו"ע הרב (קונטרס אחרון סי' רנ ס"ק ב) שכבוד שבת הוא מ"ע בפני עצמה. - וע"ע המקנה רפ"ב דקידושין שמתקשה לשיטות הראשונים שאין בקידושין משום מצוה, איך נלמד מהכנה דשבת שהיא מצוה.

יעקב דאסלוביץ

כהלל ולא כשמאי

בגליון יתרו כתב רמ"ב קופמאן שליט"א בענין מחלוקת הלל ושמאי בביצה ט"ז וברש"י עה"ת המוקשה שהביא דברי שמאי. והנה כתב בזה דברים נחמדים ויפים.

אולם הנה האמת אומר שלא הבנתי כלל על מה הבהלה הגדולה, ותמוה בעיני מש"כ מע"כ לדחות דברי כמה מגדולי האחרונים בטענה "שבגמ' מבואר שהרי זו מחלוקת".

ולענ"ד לא לבד שאינו מבואר כן בגמ', אלא שבגמ' לפי פשוטו מבואר ממש איפכא ולפי פשוטו אדרבא, לא לבד שדברי רבן של ישראל אינם מוקשים כלל, אלא הפלא הוא ע"ד הרמב"ן שהחליט שיש כאן מחלוקת ושממילא הלכה כב"ה.

וז"ל הגמ' - "אמרו עליו על שמאי הזקן כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת מצא בהמה נאה אומר זו לשבת מצא אחרת נאה הימנה מניח את השניה ואוכל את הראשונה, אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו שכל מעשיו לשם שמים שנאמר ברוך ה' יום יום תניא נמי הכי בית שמאי אומרים מחד שבין לשבתך ובית הלל אומרים ברוך ה' יום יום" ופרש"י - לשם שמים - בוטח שתזדמן לו נאה לשבת.

הרי מפורש שבפעם מסכים הלל לולא בטחונו ורק דנהג במידה אחרת מחמת שבטח, ולא אמר שיש לבטוח אלא שבטח. וע"כ פשיטא שלרוב אינשי שאינם בדרגה של הלל בביטחון יש להם לנהוג כשמאי לכו"ע. ואף בבעל ביטחון גדול, מסכים הלל לעצם הכבוד שבת בזה, ופשוט. וע"ע במאורות שם שאפשר לנהוג בשני הדרכים. וכ"מ מהטור סי' רמ"ב שהביא שניהם, וע"ע בשיטה לא נודע למי שם שביאר ששמאי חשש שמא יגרום החטא, ע"ש שהוא מחלוקת בין הלל לשמאי בהלכות ביטחון. ובודאי דאף כל זה הוא רק לבעלי ביטחון באותו דרגה, ובעצם כבוד השבת לא פליגי כלל. ולענ"ד דבר זה אינו רק תירוץ לרש"י אלא קו' על הרמב"ן וכנ"ל.

יחזקאל זאב ביאר

רמז תקע"ד "ולבנים כנגד בני מררי כי רוב משמרתם לבנים קרשי המשכן ובריחיו ועמודיו ואדניו וכו'". מהו כוונת הילקוט.

תשובה [בע"פ]: שעצי שטים לבנים.

(י) הרה"ג שליט"א ביאר לי שכוונת הילקוט בזכריה "ולבנים כנגד בני מררי כי רוב משמרתם לבנים קרשי המשכן ובריחיו ועמודיו ואדניו וכו'" היא שעצי שטים לבנים. האם צ"ל שכוונת הילקוט שעצי שטים לבנים ממש, וכמו הפסוק בזכריה סוסים לבנים, או אולי י"ל שהם כעין לבן כמו כמה מיני עצים.

תשובה: יתכן שהוא כעין לבן.

מצאתי עדיין גמרא הנ"ל. *continued from page 1* אולי הרה"ג שליט"א יכול לכתוב לי המראה מקום הזה.

תשובה (מו"ד זצ"ל השיב תשובה אחת על שאלה זו יחד עם הקודמת): צמר עזים אינו לבן רק שחור ורק צמר רחלים לבן כמ"ש בשבת ע"ז ב' וזה כוונתו.

(ח) לא מצאתי אם נוצה של עזים היה שזור או כפול ששה. מהו דעת הרה"ג שליט"א בזה.

תשובה: יתכן שא"צ שזירה כלל.

(ט) כתיב: "ובמרכבה השלישית סוסים לבנים וגו'" (זכריה ו' ג'), ואיתא בילקוט שם

עלה משבן